en 14°. ze bedoelt en bereikt de gelukzaligheid van *elk* lid.

De *societas humana* of de „*menschelijke* gemeenschap" daarentegen draagt deze 13 kenmerken: 1°. ze is uitwendig waarneembaar en wordt naar uitwendige kenmerken beoordeeld; 2°. ze is onderworpen aan menschelijk oordeel; 3°. ze gedoogt dat de een voor den ander optrede; 4°. ze wint in sterkte naar gelang ze talrijker is; 5°. ze beoogt burgerlijken welstand; 6°. ze wordt door menschen bestuurd; 7°. ze is niet volstrekt noodzakelijk; 8°. ze bezigt menschelijke en tijdelijke middelen; 9°. de bedingen om er in opgenomen te worden zijn van uitwendigen aard; 10°. er bestaat in deze societas humana onderwerping van den een aan den ander; 11°. ze laat den mensch gewoon mensch; 12°. ze is oplosbaar; en 13°. ze doelt meer op het welzijn van de *gemeenschap* dan op het welzijn van den *enkele*.

Deze menschelijke gemeenschappen of vereenigingen nu zijn óf ingericht naar het stelsel van „gelijkheid" óf van „ongelijkheid", ze zijn „aequales" of „inaequales". Het eerste grijpt plaats als in zulk een vereeniging alle leden gelijk staan; het tweede zoo de een over den ander zeggenschap heeft.

»Wetten" kent zulk een gemeenschap, zoo ze het stelsel van gelijkheid eert, eigenlijk niet; want een „wet" eischt dat er een macht besta die eigener autoriteit gelast en beveelt. Toch worden de regelingen of overeengekomen bepalingen, niet zelden, zij het ook minder juist, met den naam van „wetten" bestempeld.

Onder deze soort „menschelijke gemeenschappen" of vereenigingen rangschikt nu Boehmer ook de kerken in het zichtbare. Voorzoover de kerk onzichtbaar schuilt, behoort ze tot de „societates divinae" d. w. z. is de kerk een »goddelijke gemeenschap." Maar hiermeê kan het kerkrecht niet rekenen, daar deze »goddelijke gemeenschap" buiten het menschelijke recht ligt. Toch, zoo merkt hij op, zijn daarom deze „kerken in het zichtbare" nog geen *gewone* menschelijke gemeenschappen; maar zulke gemeenschappen van een *bijzondere* soort, in zooverre ze niet door den mensch verzonnen zijn en heur doel niet in de burgermaatschappij opgaat, en dan geeft hij deze definitie (p. 12): „Zoo is dan een kerk in het zichtbare een menschelijke vereeniging, in zooverre ze uitwendig geregeerd wordt, maar zoo ge let op haar fundament en doel, is ze ten deele tevens een „goddelijke gemeenschap".

Voorzoover een kerk een „menschelijke gemeenschap" is, berust ze z.i. op het stelsel van „gelijkheid" (*societas aequalis*). Niemand kan zich in een kerk eenig overheidsgezag aanmatigen. Waarbij hij opmerkt dat dit wel aldus onder de bedeeling der Schaduwen in Israël plaats greep, maar dat men feil gaat, zoo men dit overbrengt op de kerk van het Nieuwe Verbond; in zooverre de kerk in Israël aan de nationaliteit van Israël was gebonden, maar de kerk onder het Nieuwe Verbond over alle grenzen heenschuift, en niets met de indeeling in volken, landen en staten te maken heeft.

Dit houdt hij zoo sterk vol, dat hij ook aan Christus geen overheidsgezag in de kerk toekent. Hij zegt uitdrukkelijk (p. 15) Christus bezit als Hoofd zijner kerk wel macht om zijn jongeren te *leeren*, maar niet om hun te *bevelen*. (*Non imperantis sed doctoris fungens officio.*)

Daar alzoo de overhoogheid niet alleen van elken mensch, maar ook van den Christus is uitgesloten, komt hij tot de conclusie, dat derhalve de kerk wel terdege een *vereeniging* of *gemeenschap* en wel bepaaldelijk een *genootschap* of *collegium* is.

Om dit duidelijk te maken geeft hij van *Collegium* of *Genootschap* deze begripsbepaling: »Een collegium is een vereeniging van meerdere personen, die saam hun krachten wijden aan dat doel waarvoor ze vereenigd zijn."

Zulk een *collegium* heeft z. i. deze drie onderscheidende hoofdkenteekenen: 1°. Dat allen saam zich vereenigen voor hetzelfde doel; 2°. dat het uit minstens drie personen besta, maar ook geen hoogere veelheid vereischt, en 3°. dat alle leden van zulk een collegium *per se* gelijke rechten en gelijke macht genieten.

Dit nu, zoo gaat hij voort, past volkomen op een kerk in het zichtbare: 1°. „Alle leden eener kerk hebben één gemeenschappelijk doel: gemeenschappelijke Godsvereering en bevordering van den Christelijken godsdienst. 2°. Waar twee of drie in Jezus' naam te zamen zijn, daar is een kerk, zoodat een kerk niet aan eenig kerkgebouw gebonden is, maar ook een kleine kring van drie of meer leden een kerk vormt. En 3°. heerschappij van den een over den ander bestaat in de kerk niet.

Het optreden van „leeraars" in de kerk verklaart Boehmer dan ook uit het begrip van lastgeving of commissie. Eigenlijk zijn *alle leden* leeraars en predikers, maar ter wille der zaak dragen ze deze functie aan enkelen op. Vooral zoo men er op let, dat ook de Christus uitsluitend als *leeraar* in de kerk van Boehmer optreedt, gevoelt men hoever dit strekt.

Op die wijze gaat z. i. de kerk dan in twee standen uiteen, t. w. de stand der *leeraars* en de stand der *hoorders*. Aan de Overheid komt naar Boehmers oordeel geen eigen stand in de kerk toe. Een Magistraat, die belijdt, is in de kerk belijder, niets meer. Hij oefent als Magistraat geen rechten in de kerk uit, dan voor zoover hij als medelid in de rechten der leden deelt. In de kerk behoort de Vorst tot den stand der *hoorders*, tenzij hij tot doctor of leeraar gekozen zij.

Moet nu een kerk, in zulk een zin als een »collegium" of „genootschap" opgevat, dan komt haar ook *de vrijheid* toe, d. w. z. het volstrekte recht, om zelve hare aangelegenheden te regelen. Dus geen suprematie van den paus; maar ook geen macht van den bisschop; en evenmin de macht van de ééne kerk over de andere; of van de geestelijkheid in haar besturen. Zelfs wanneer zulk een overmacht op bedekte wijze of in schoonen vorm wordt ingevoerd, randt ze toch altoos de vrijheid der kerk aan. De „leeraars" zijn en blijven *leeraars*, en bezitten dus geen andere macht dan om te prediken, te waarschuwen en aan te raden. Dwang van wat aard ook, komt hun niet toe.

Valt nu op die wijs een kerk onder de collegia of genootschappen, dan is ze dus op gelijke wijs als andere genootschappen van den Staat afhankelijk. „Genootschappen" vormen wel geen *deel* van het Staatswezen, maar ontleenen toch hun bevoegdheid alleen *aan* de wet van den Staat. Zonder een Staat is geen genootschap denkbaar. Slechts moet *dit* voorbehoud hier gemaakt, dat al viel de Staat weg, er toch een kerk zou kunnen zijn. Maar dit neemt niet weg, dat gelijk de Magistraat macht heeft om de bevoegdheid van alle genootschappen, die krachtens de wet of met zijn goedkeuring bestaan, te regelen, de Vorst dus ook omtrent de kerk een *ius circa sacra* bezit. Een recht dat hij niet bezit als „geloovige", maar als Magistraat, en dat dus ook aan een „ongeloovigen" Vorst toekomt.

Eindelijk is Boehmer van oordeel, dat er in de kerk geen *representatie* bestaat. Representatie grijpt, zegt hij, plaats, zoo een stadhouder den Vorst vervangt, doch dan is hij ook in alles aan *de lastgeving* van den Vorst gebonden, en behoudt de Vorst het recht om zelf te *beoordeelen*, of zijn stadhouder zijn last heeft uitgevoerd. Leeraars of opzieners kunnen dus nooit namens de kerk optreden, dan met haar lastgeving. En zelfs op Synoden of Conciliën kan niets besloten worden dan krachtens deze lastgeving, en onder het voorbehoud, dat bij deze lastgeving is gemaakt. Ja zelfs kan, waar dit gewetenszaken raakt, het besluit *nooit* absoluut binden, overmits iemand nooit last kan geven om te beschikken over zijn conscientie.

KUYPER.

Uit de Pers.

Over de verplichtingen, die voor de Overheid uit Art. 171 (168) der Grondwet tegenover de Kerkgenootschappen voortvloeien, geeft een Mennoniet in de *Zondagsbode* een beschouwing ten beste, die de opmerkzaamheid verdient ook van niet-Doopsgezinden.

De *Hervorming* resumeert zijn oordeel aldus:

Gelijk uit ons overzicht ervan in de vorige week bleek, legt C. er den vollen nadruk op, dat alleen het recht op zoodanige inkomsten vaststaat, als in 1815 werden toegekend. Dit recht geldt tegenwoordig onder de bestaande grondwet; dit recht uitsluitend.

Het artikel, dat hierbij in aanmerking komt, artikel 171 der grondwet, herinnert hij, luidt aldus:

»De traktementen, pensioenen en andere inkomsten van welken aard ook, thans door de onderscheidene godsdienstige gezindheden of derzelver leeraars genoten wordende, blijven aan dezelve gezindheden verzekerd.

»Aan de leeraars, welke tot nog toe uit 's lands kas geen, of een niet toereikend traktement genieten, kan een traktement toegelegd of het bestaande vermeerderd worden."

Met dit »thans" in alinea 1 wordt de tijd van de vaststelling der grondwet, het jaar 1815, bedoeld; en wel volgens den oud-minister. Heemskerk, de begrooting van 1816, die op grond van de in 1815 genoten toelagen is opgemaakt.

Dat is gewaarborgd; meer niet.

Bij de debatten over de jongste grondwetsherziening is uitdrukkelijk gestaafd, dat de Staat grondwettig verbonden is tot uitkeering der ongeveer 15 ton, ten behoeve van alle kerkgenootschappen tezamen op de begrooting van 1816 voorkomende, maar niet tot de 7 ton meer, die de begrooting van 1887 aanwees.

C. noemt nu een en ander op, wat al, wat niet grondwettig gewaarborgd is. Wel bijv. *f* 9000 reeds door koning Lodewijk aan de Lutherschen, en *f* 12000 in 1814 aan de Remonstranten toegekend; maar *niet* de *f* 8000, waarmede in 1816 de toelage aan laatstgenoemden werd verhoogd. *Niet* de kindergelden, verbonden aan de Hervormde standplaatsen, die deze toelage eerst bij Kon. Besl. van 1 April 1816 No. 65 ontvingen; *niet* bijv. de traktementen der vier jongste Hervormde predikantsplaatsen te Rotterdam, of van de drie nieuwe leeraren aan Den Haag eerst veel later toegestaan; niet de verhooging tot *f* 200 van het academiegeld voor zoons van de Hervormde predikanten; *niet* de alteratanta tusschen 1820 en '80 aan tal van Hervormde, Doopsgezinde en andere gemeenten toegekend. In ieder speciaal geval, voor iedere gemeente, voor elke geldelijke toelage van welken aard ook is de vraag: Wat werd reeds in 1815 gegeven? Dat staat vast, het verdere niet.

Zoo staan de zaken. Wat volgt hier nu naar het oordeel van den Mennoniet uit?

Intusschen spreekt vanzelf, dat hieruit niet de gevolgtrekking zou mogen gemaakt worden: de regeering mag met de niet grondwettig gewaarborgde subsidiën maar doen wat zij verkiest. Zij mag — en zal ook — natuurlijk niet zonder billijke aanleiding en reden, er eenige intrekken. Zij mag niet bijv. het eene kerkgenootschap laten behouden, wat zij aan het andere ontneemt. Onze wetgeving kent — het wordt herhaald — geen onderscheid tusschen de kerken in dezen. Een regeering die dat onderscheid ging maken, zou grondwetschennis plegen.

Wat nu de vacatuurpenningen betreft, d. i. het uitbetalen van het traktement ook in tijd van vacature, om daardoor in de kosten van predikbeurten enz. te voorzien: deze zijn aan de Lutherschen, Remonstranten en Doopsgezinden eerst toegekend in 1816, nog uitgebreid in 1837. De regeering is dus in haar recht, als zij deze besluiten toepast, zooals zij oirbaar acht, zelfs als zij ze mocht intrekken. Alleen mag gevraagd worden, zegt C., waarom juist te onzen nadeele besluiten genomen, terwijl aan anderen voordeelen worden gelaten, die op geen anderen grond dan dergelijke besluiten rusten? Of had de onbeperkte uitbetaling der vacatuurgelden aan alle Hervormde gemeenten reeds in 1815 plaats?

C. stipt nu kortelijk een en ander aan, waaruit de groote ongelijkheid in de toekenning der verschillende toelagen voortvloeide.

Nadat de regeling, in 1795 bepaald, nog niet eens ten volle tot uitvoering was gekomen, trad onder koning Lodewijk een geheel andere toestand in. Eerst was volstrekte scheiding de leus geweest, later trad belangstelling van de belangen aller kerken op den voorgrond, en — moge heden ten dage onze beschouwing een geheel andere zijn — daaruit is het grondwetsartikel, dat thans nog van kracht is, voortgekomen. Wat er van de goederen, vroeger der heerschende kerk toekomende, moge geworden zijn, aanspraken daarop gelden thans niet meer. Van 1814 af werden telkens bij afzonderlijke koninklijke besluiten tal van bepalingen over geldelijke uitkeeringen ten behoeve van gemeenten en kerken gemaakt. Ze werden gemaakt naar voorkomende en gebleken behoeften, en dit is het geval gebleven ook na 1815 voor al die uitkeeringen, welke bij de grondwet niet gewaarborgd zijn. Vaste regelen golden daarbij niet, of zij golden zelden lang. De eene minister was vrijgevig, de ander niet. 't Is niet, dat onrechtvaardig werd te werk gegaan, maar geen andere regeling gold erbij dan die der billijkheid met het oog op de behoeften in ieder bijzonder geval, waarin hulp en voorziening werd gevraagd. En het oordeel daarover was uit den aard der zaak bij verschillenden ook verschillend. In dezen tak van dienst regeert nu eenmaal het goedvinden van iederen tijdelijken minister.

Tegenwoordig echter is er voor den Staat geene aanleiding meer, indien hij al niet het eenmaal toegestane intrekt, nog nieuwe toelagen te gaan verleenen. C. acht het dan ook volkomen natuurlijk, dat uit de schatkist, die uit de opbrengsten aller ingezetenen wordt gevuld, sommige gemeenten of kerken veel, andere niet trekken. Terwijl hier uit 's lands kas niets wordt ontvangen, geschiedt dat elders, schoon in ongelijke mate, wel, en dit berust niet op onze historische rechten, niet op afgetrokken redeneeringen, maar op art. 171 der grondwet en op de volkomen grondwettige uitvoering, sinds 1815, in overeenstemming met de algemeene zienswijze in ons vaderland, door de regeering daaraan gegeven.

C. acht het dan ook volkomen verklaarbaar en wettelijk, dat naar evenredigheid de Doopsgezinden minder dan sommige andere gemeenten van den Staat trekken; dat hebben zij zelven gewild.

En dan concludeert hij met de quaestie van het *voluntary principle* voor de Mennonieten te bespreken.

De rest zijner artikelen wijdt hij hoofdzakelijk aan het verhaal van wat over het al of niet wenschelijke der aanneming van staatsgelden onder de Doopsgezinden is voorgevallen, en hoe vooral Ds. S. Muller er op stond, dat hunne gemeenten zich geheel vrij zouden maken of houden van alle staatstoelagen. De belangrijke bijzonderheden, die hij daaromtrent mededeelt, moeten wij voorbijgaan. Hij voor zich huldigt Muller's rigorisme in dezen niet. Werd ooit voorgesteld art. 171 der grondwet te schrappen en voort aan aan alle gezindheden — met overgangsbepalingen — alle landsgelden te onthouden, hij zou het toejuichen en de Doopsgezinden daartoe moeten medewerken. Het nadeel, het gevaar zelfs voor sommige gemeenten, zou dan niet mogen opwegen tegen de zegepraal van een op zichzelf juist en voor alle Christelijke gemeenten heilzaam beginsel. Maar hiertegen komt hij op, dat de Doopsgezinden zouden wenschen van alle landstoelagen af te komen. Dat zijn edelmoedige woorden ten koste van zustergemeenten, die er anders over denken en die aan hare grondwettige aanspraken wel degelijk waarde hechten. De gemeenten, die ze mogen laten gelden, zijn nu eenmaal ingericht op een voet, die dat geld onmisbaar voor hen maakt.

Dit laatste is niet zeer kloek gesproken. Staatsgeld *onmisbaar!* Dat zou deze Mennoniet ook niet zeggen, zoo het oude geloof van Menno er nog bij hen inzat.

Belangrijk is wat de *Hoop* opmerkt naar aanleiding van een debat op de *Friesche Predikantenvereeniging:*

Op de vergadering der Friesche Predikantenvereeniging, 13 Sept. te Leeuwarden gehouden, werd door den heer Vrendenberg, pred. te Warga, de vraag ingeleid: Of men *Christen kan zijn zonder geloof aan persoonlijke onsterfelijkheid?* Dat zulk een vraag in het geheel op eene predikantenvergadering besproken wordt, teekent. Volgens referent, kan iemand, die *niet aan persoonlijke onsterfelijkheid gelooft, wel degelijk een Christen zijn.* »Tot het essentiëele van het Christen zijn doet het er niet toe, of iemand gelooft aan *persoonlijke* onsterfelijkheid. In de *mythe* der opstanding zien wij het leven uit den dood. Met de jaren neemt ons zelfbewustzijn toe en staat het: Weest volmaakt, ons steeds klaarder voor den geest; doch wat de persoonlijke onsterfelijkheid betreft, referent kan hem, die deze verwerpt, nog best een Christen noemen; hij stelt »geen grenzen".

Door dr. Wagenaar, van Leeuwarden, werd tegen deze dwaasheden aangevoerd, dat het geloof voor den Christen aan de onsterfelijkheid geloof is aan de opstanding van Christus, en dat gelijk wel iemand zonder arm of been, maar niet zonder *hoofd* of *hart* een levend mensch kan heeten, zoo ook niemand Christen kan zijn zonder geloof aan de persoonlijke onsterfelijkheid, aan persoonlijk eeuwig voortbestaan.

Andere predikanten (modernen) meenden, dat moderne theologen niet, op de paden der moderne theologie, noodwendig moeten komen tot ongeloof aan de onsterfelijkheid, al komen sommigen er toe. Een enkele meende nog, dat het geloof aan onsterfelijkheid behoort »tot de essentiëele leer van Jezus", en dat iemand die er niet aan gelooft, den Christennaam niet dragen kan.

In de beantwoording der verschillende sprekers drukte de referent het nog eens uit, dat het geloof van het zelfbewuste, het onsterfelijke het hoogste is, maar dat wie nog zoover niet is, toch wel een Christen mag heeten, terwijl hij beaamde, wat een ander predikant, dominee Van Loon, gezegd had, dat, gelijk de Mohammedaan aan *zijn Mohammed zich verbonden gevoelt, zoo ook de Christen aan Jezus.*

Naar aanleiding van zulke droeve feiten vraagt de redactie nu:

Zullen de oogen van hen, die nog onder de Organisatie blieven, in den waan, dat zij de kerk der vaderen is, niet opengaan voor het schrikkelijk feit, dat naar den geest dier Organisatie, door hare predikanten openlijk mag worden ontkend, met de persoonlijke onsterfelijkheid van den mensch in het algemeen, de persoonlijke onsterfelijkheid van den Heere Christus in het bijzonder, en zijne opstanding uit den dood een *mythe*, een sprookje, mag worden genoemd?

Niemand onder de Organisatie zegge: »Met zulke predikanten heb *ik* niets uit te staan; zij zijn *mijne* predikanten niet, en *ik* ben er niet verantwoordelijk voor, dat zij zulke gruwelijke leer kunnen verkondigen en toch predikant in het Kerkgenootschap blijven." Want ieder lid van het Genootschap is verantwoordelijk voor hetgeen in dat Genootschap plaats vindt *krachtens de reglementen* van het Genootschap; en als dominee Vrendenberg of dominee Lieftinck c. s. door de Synodale Besturen gehandhaafd worden in hunne *quasi* rechten, om de waarheid te bestrijden, dan geschiedt zulks in naam en onder verantwoording van ieder lid van het Genootschap

Dit is volkomen juist.

Dit alles geschiedt mede op naam van Dr. Van der Flier, Ds. Felix, Dr. Van Ronkel, en wie meer nog onder zulk een organisatie leven kunnen.

KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

Vergadering der gecombineerde classes Amsterdam—Hoorn—Edam, op Woensdag 11 Sept., 's morgens te 9 ure.

Als praeses fungeert naar toerbeurt Ds. D. J. Karssen; als scriba wordt voor deze vergadering aangewezen Ds. H. J. Reuijl. Na het gebed wordt gelezen 1 Timotheus 1.

Op één na zijn alle kerken der classes, voorzoover zij reeds tot reformatie kwamen, tegenwoordig; die van Monnikendam voor het eerst. Aan de kerk van Marken zal worden gevraagd, waarom zij niet ter vergadering kwam.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De punten in Art. XLI K. O. worden behandeld. Naar aanleiding daarvan brengt de kerk van Amstelveen nog eens de vraag ter sprake, of iemand, die eene somnambule consulteert, gecensureerd moet worden. De kerk van Amstelveen wordt naar het besluit van de vorige vergadering verwezen.

Aan de orde komt de examinatie van vier broeders, die tot oefenaars in de kerken dezer classes wenschen te worden toegelaten. Nadat zij de opstellen ingeleverd hebben, die zij tijdens de vergadering hebben gemaakt, stelt Ds. Renier een onderzoek in naar hunne kennis van de geloofsleer enz. en daarop vraagt Ds. Van Loon naar de kennis der Heilige Schrift, enz.

Aan br. A. Janse, van Sloten, wordt de bevoegdheid verleend, om in de kerken dezer classes te oefenen.

De Br. Josso en Deijs, van Amsterdam, ontvangen, na onderteekening der Formulieren van Eenigheid, een bewijs, waarbij zij als oefenaars in de classes worden erkend.

Na de pauze worden de brieven van classis en kerkeraden voorgelezen, waarin getuigd wordt, dat de twee broeders, die het oordeel der classes begeeren, of zij singuliere gaven hebben, volgens Art. VIII, om toegelaten te worden tot de bediening des Woords, godzalig van zin en ootmoedig van leven zijn.

Als deputati Synodi zijn tegenwoordig Dr. W. Geesink, van Rotterdam, en Ds. J. C. Sikkel, van 's-Hage. Afzonderlijk worden de broeders door Dr. A. Kuyper onderzocht, of zij goed verstand bezitten, om recht den zin van Gods Woord te *vatten* en »discretie" om het *toe te passen.*

Aan een der broeders wordt na ernstig beraad medegedeeld, dat het aan de classes bij het onderzoek niet genoegzaam gebleken is, dat hem singuliere gaven volgens Art. VIII geschonken zijn, terwijl de andere wordt uitgenoodigd, om te zeven uur terug te komen, om verder onderzocht te worden. Te 5½ uur gaat de vergadering na gebed uiteen.

De avondvergadering wordt door den praeses te zeven uur geopend met gebed en de lezing van Psalm 127.

Ter tafel is een schrijven van de kerk van Amstelveen, waarbij voor een lid dier kerk examen gevraagd wordt naar Art. 13 der Prov. Regeling. Wordt besloten op de volgende vergadering het onderzoek in te stellen.

Voorgelezen wordt een schrijven van een broeder, die het oordeel der classes begeert, of hij singuliere gaven heeft volgens Art. VIII, om toegelaten te worden tot de bediening des Woords. Wordt voor kennisgeving aangenomen, omdat de noodige stukken, die volgens den schrijver ingezonden zouden worden, nog niet ontvangen zijn.

Het onderzoek van den namiddag wordt voortgezet.

Nog moet blijken, of er zekere gave van welsprekendheid zij, die iemand bekwaamt om zijne gedachten ordelijk, helder, in goede taal en op boeiende wijze voor te dragen.

Het eindoordeel mag ook nu niet gunstig zijn.

Ingekomen is een brief, inhoudende een voorstel, om eenige broeders, wier namen genoemd worden, uit te noodigen om de kerken met hunne gaven te dienen, door het houden van een Christelijke toespraak, wanneer zij daartoe door een kerk worden gevraagd. Na eenige bespreking, waarbij blijkt, dat tegenover de broeders, die het voorstel steunen, er anderen zijn, die daartegen gewichtige bezwaren hebben, wordt met algemeene stemmen besloten om de behandeling daarvan uit te stellen tot de volgende vergadering.

De regeling der vacatuurbeurten wordt opgedragen aan de bedienaren des Woords.

Op de vraag, of een ouderling, die het recht kreeg, om in de kerken der classes te oefenen, bedanken moet voor zijn ambt, wordt geantwoord, dat dit volstrekt niet noodig is, wanneer hij van dat recht geen geregeld gebruik maakt, of alleen in de kerk van zijne woonplaat voortgaat.

Te tien ure wordt de vergadering, na dankgebed, door den praeses gesloten.

WETSINGE-SAUWERT, 24 Sept. De kerkeraad mag vermelden, dat wij wederom door eenige gaven zijn verkwikt en de Heere ons de handen begint te vullen, nu de pastorie onder dak kwam en afgewerkt wordt. Wij hebben aan het bestuur der Kerkelijke Kas mogen verantwoorden: *collecten van de kerken* van Velp *f* 25, Harderwijk *f* 12, Nijkerk *f* 10, Gerkesklooster *f* 31.51, Zaamslag *f* 5, Klundert *f* 46.06½, Scheveningen *f* 14.50, Aalten *f* 10. Voorts uit het kerkezakje te Dokkum door A. Holwerda nog *f* 1, uit idem te Gouda *f* 0.50, van N. N. te Beetsterzwaag *f* 2 (door Ds. H. K. Zijlstra), bij den heer Hovy te Amsterdam ingekomen *f* 1, bij Prof. De Hartog te idem van N. N. *f* 4.50 en bij Ds. B. van Schelven te idem van 2 zusters *f* 5.35.

Bij de helft van het benoodigde zijn wij nog lang niet. Onze zusterkerken gelieven te bedenken, dat onze kerk door de reformatie *alles verloor*, ook de kostelijke pastorie, die de weinige vrienden hier een paar jaar vóór de reformatie hadden gebouwd, terwijl de kerk en armhuizen juist vele verbeteringen hadden ondergaan door inspanning der gemeente, toen wij alles overgeven moesten. Niet om de gelegenheid waar te nemen, maar uit behoefte, om bij kleine kracht kerk en school staande te kunnen houden, roepen wij u in naam des Heeren toe: »Broeders! helpt ons." Bindt de vijand zijn scherpste geeselen saam en zoekt hij door bitterheden zonder wederga onzen leeraar te doen wegvluchten, *wij* wenschen ZEw. een behoorlijke woning toe, opdat, ofschoon de vijand hooggeleerde en kwasi-gereformeerde lokvogels te hulp roepen, de gemeente als tot dusver trouw blijve aan en geregeld kan opgaan onder de bediening des Woords. Wie zendt ons nog wat? De Heere zij uw loon, zeer groot!

Namens den kerkeraad,
J. BOER SR.

Zending.

DE LEVANT.

V.

Een arbeidsveld.

Hebben we aangewezen op wat moeilijkheden en bezwaren de planting en verbreiding des Christendoms in het Oosten stuit, wat vraagstukken zich daarbij voordoen, thans een blik op althans een deel van het arbeidsveld. Daardoor zal allereerst blijken, hoe er spijt allen tegenstand toch vooruitgang is, ten tweede op wat wijs de arbeid wordt verricht.

't Is nu bijna 70 jaar geleden dat de eerste Westersche zendelingen te Jeruzalem aankwamen om hun werk onder Joden, Mahomedanen, Drusen en andere sekten te beginnen. Fisk en Parsons, beide zoo we ons niet bedriegen, Amerikanen, deden echter al spoedig de ervaring op, dat de Heilige stad in geenen deele de meest geschikte plaats was, als een middelpunt voor dien zendingsarbeid. Weldra werd daarom het »hoofdkwartier" verplaatst naar Beiroeth, de noordwestelijk gelegen havenstad.

Sinds dien tijd is deze streek, het hart van Turkije, een arbeidsveld geworden voor zendelingen van velerlei volk en genootschap.

De taal die aldaar gesproken wordt is de Arabische. Vandaar dat de zendelingen er allereerst op bedacht waren den Bijbel in die taal over te zetten. Te Beiroeth werd een drukkerij opgericht en toen eenmaal de vertaling voltooid was, werd met een ijver boven allen lof aan de verspreiding van Gods Woord gearbeid.

Men zal 't belang hiervan inzien, als men bedenkt, hoe het Arabisch de heilige taal is van millioenen bij millioenen menschen in het Oosten en verder in Azië en Afrika. 't Is ook de taal van den Koran. De millioenen Mahomedanen in China die Arabisch kennen worden uit Beiroeth van Bijbels voorzien. Ook voor de vijftig millioen Indiërs die den Koran in 't Arabisch lezen, wil men op gelijke wijs zorgen. Voor Perzië en Egypte wordt vaak op de bijbelpers te Beiroeth een beroep gedaan. Voor hare naaste omgeving werkt zij krachtig in het land, dat zelf het land des Bijbels is. Het land begrensd door de »Groote zee", doorsneden van den Libanon; het land van Damaskus en Tyrus, welks vlakten en heuvelen, boomen en dieren telkens herinneren aan hetgeen de Schrift vermeldt.

Wanneer men let op het vele dat door de Presbyteriaansche Zending is tot stand gebracht, dan dienen wel allereerst de *scholen* genoemd. De Protestantsche scholen allen te zaam tellen thans een 125.000 leerlingen; even groot is in guldens uitgedrukt het cijfer der bijdragen van al de inlandsche Christelijke kerken in één jaar. Alleen de Presbyteriaansche Zending telt de helft der schoolkinderen als haar leerlingen. 't Is duidelijk gebleken dat de eenige weg om voor Syrië iets goeds tot stand te brengen is te beginnen met de jeugd, door de school. Met de prediking behoort men zeer voorzichtig te zijn. Temidden eener bevolking zoo prikkelbaar en oproerig, is het prediken in de open lucht een onmogelijkheid. Om de kleinste zaak toch zou zich een oploop kunnen vormen, en dit weer kon leiden tot de bedenkelijkste gevolgen. De beruchte moorden in 1860 begonnen tengevolge van het schieten van een veldhoen op de bergen. Kan men echter een gebouw huren of in eigendom behouden en daar b. v. een school vestigen, dan zijn Maroniet, Jood, Druse, Protestant of Roomsche binnen hun eigen muren veilig. Daarbinnen, maar ook daar alleen kunnen zij prediken en in de waarheden huns geloofs onderwijs geven. De kosten der inrichtingen van onderwijs zijn betrekkelijk gering.

In Syrië begon het werk der nieuwere Zending in 1821. Twee jaren daarna koos men, na Jeruzalem, Beiroeth tot uitgangspunt en in 1841 werd het 't middelpunt van de Zendingsarbeid. Langzamerhand schreed het werk voort. Thans telt men als hoofdstations Beiroeth, Sidon, Tripoli, Zahleh en Abeih; kleinere posten zijn er reeds ten getale van zes en tachtig.

Tripoli is een der belangrijkste posten aan de zeekust. Te Abeih wordt met zeer goed gevolg door de scholen gearbeid.

Syrië dat meer dan een millioen inwoners telt, is een merkwaardig land. Sidon en Damascus behooren tot de alleroudste steden der wereld. Alles herinnert in Syrië aan de groote feiten die met Israel en met het Christendom in zoo nauw verband staan. Zijn grond wordt door allerlei natiën betreden. Zijn toekomst is uit staatkundig oogpunt even onzeker als gewichtig. De godsdiensten zijn er even verschillend als de nationaliteiten. De godsdienst van den heer des lands, den sultan, die ontzaglijke persoonlijke eigendommen in Syrië heeft, is ook die van 't meerendeel der bevolking. Wil men echter zien hoe voorts schakeering op 't gebied van godsdienst heerscht, men lette slechts op het aantal rustdagen in één week. De Drusen rusten op Donderdag, de Mahomedanen op Vrijdag, de Joden op Zaterdag, de Protestanten op Zondag.

Wat de talen betreft, die zijn even veelvuldig als de volksrassen. Evenwel is het Arabisch die welke de meerderheid spreekt. Daar nu tevens het Arabisch de godsdienstige taal is van het Mahomedanisme, gelijk het Latijn in de Roomsche kerk, en de Zending zich in Syrië allereerst tot de Muzelmannen richt, is de hoofdstudie der zendelingen als vanzelf op 't Arabisch gericht en op het drukken van boeken in die taal.

De inrichting voor het laatste, te Beiroeth gevestigd, is in zijn soort een der grootste en merkwaardigste, wat te verklaren is uit de groote behoeften waaraan zij er bij voortduring heeft te voldoen, gelijk we reeds met een een enkel woord zeiden. »Legde men alle bladzijden van Gods Woord, te Beiroeth gedrukt, naast elkaar", zoo werd eens getuigd, »men zou voorraad genoeg hebben om een rij van wagens te vullen, die den aardbol langs den Eyenaar dekken zou." 't Is misschien wel zoo duidelijk als men weet, dat alleen in 1886 meer dan 19 millioen bladzijden der Heilige Schrift te Beiroeth werden gedrukt en sinds de drukkerij aldaar werd geopend, meer dan 350 millioen bladzijden.

Al deze nu gaan de Mohamedaansche Arabische wereld in en ook voor hen geldt het woord dat op een hunner staat geschreven: »Mijn Woord zal niet ledig tot Mij wederkeeren." Wel worden de vruchten niet aanstonds, niet duidelijk, niet in menigte nog aanschouwd, maar zij rijpen al vaak en zullen openbaar worden op des Heeren tijd.

(Slot volgt.)

HOOGENBIRK.

Buitenland.

Italië. Gedenkfeest van de »Glorieuse rentrée" der Waldenzen.

De kerk der Waldenzen heeft op feestelijke wijze herdacht, dat de vaderen, na eeuwen hittig vervolgd te zijn, vóór twee eeuwen in de valleien van Piemont zijn teruggekeerd, onder aanvoering van hun predikant Henri Arnaud. Het grootste deel van de *Italia Evangelica* is aan de herinnering van dit heugelijk feit gewijd.

Vertegenwoordigers van verschillende kerken uit het buitenland waren aanwezig, o. a. van de Chr. Geref. kerk, van het Ned. Herv. Genootschap, van de Geref. kerk van Frankrijk en van de Engelsche Presbyteriaansche kerken. In het uitzicht op de samenkomst van deze kerken riep de heer Ds. Luzzi uit: Ontrolt, Waldenzen! de driekleurige vlag, dat de wind, die de witte spitsen